

позицію, європейські ціннісні орієнтації студентства є реальним показником цивілізованості суспільства, утвердження в ньому демократичних починань.

Отже узагальнюючи ми визначаємо, що лише комплексний і системний підхід до спільних проблем функціонування студентського самоврядування зможе сприяти об'єднанню студентів у громаду, здатну ефективно управляти своїм життям, захищати свої права й інтереси, брати участь у процесі прийняття рішень. Аналіз діяльності органів студентських об'єднань дозволяє констатувати, що участь студентів в управлінні вищим навчальним закладом - це конкретний вияв демократизації вищої школи України, утвердження її автономії.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 №2984-III //<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=2984%2D14> - 23.01.2006 р.
2. <http://lesyaorobets.livejournal.com>.
3. Новак Н.Є. Проблеми студентського самоврядування і виховний процес в інституті.// *Наука і методика* №6, 2006. Збірник науково-методичних праць. - Київ: «Аграрна освіта», 2006. - 151-157 с.
4. Сасімова І.А. Студентське самоврядування - інструмент удосконалення навчально-виховного процесу.// *Наука і методика* №9, 2007. Збірник науково-методичних праць. - Київ: «Аграрна освіта», 2007. - 145с.

УДК 37.013

І.О. КОВПАК

*аспірант відділу педагогіки і психології
вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України*

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ”

Анотація. Стаття присвячена аналізу структури поняття міждисциплінарності. У статті виявленні найсуттєвіші ознаки міждисциплінарної інтеграції, що дозволяють окреслити межі об'єднання дисципліни, особливості об'єднання, а також кінцевий результат. Виокремленні умови (педагогічна, загальнодидактичні і психологічні) котрі сприяють формуванню наукових понять на міждисциплінарній основі.

Ключові слова: міждисциплінарність, інтеграція, полідисциплінарність, трансдисциплінарність, комплексність, взаємодія, зв'язки, системність.

Аннотация. Статья посвящена анализу структуры понятия междисциплинарность. В статье выявлены существенные признаки междисциплинарной интеграции, позволяющие очертить границы объединения дисциплины, особенно-сти объединения, а также конечный результат. Выделены условия (педагогическая, общедидактические и психологические) которые содействуют формированию научных понятий на междисциплинарной основе.

Ключевые слова: междисциплинарность, интеграция, комплексность, трансдисциплинарность, полидисциплинарность, взаимодействие, связи, системность.

Annotation. Article of dedication the analysis of structure of concept of interdisciplinary. In the article exposure the most substantial signs which allow interdisciplinary integration of, to outline the scopes of uniting discipline, feature of association, and also eventual result. Selection of condition (pedagogical, zagal'nodidaktichni and psychological) which are instrumental in forming of scientific concepts on interdisciplinary basis.

Key words: interdisciplinarity, integration, polydisciplinarity, transdisciplinarity, complexity, interaction, relations, systemary.

Постановка проблеми. Розвиток науки й освіти в сучасному світі все більше визначається міждисциплінарною конвергенцією й інтеграцією різних областей знань. У статті 5 Всесвітньої декларації про вищу освіту для XXI століття йдеться про необхідність заохочення і зміцнення новаторства, міждисциплінарності та трансдисциплінарності програм, установку на довготривалу перспективу, орієнтовану на досягнення мети та задоволення потреб в соціальній та культурній сферах. Здатність оперувати різними типами знання у розв'язанні практичних і теоретичних проблем стає фундаментальним ресурсом інформаційного суспільства. Здебільшого ріст і розвиток сучасної науки відбувається за рахунок відкриттів, здійснених в перерізі галузей різних наук. Традиційне поле предметних знань вже практично вичерпало свої потенціали. На сьогоднішній день, очевидним є, що майбутнє науки в руках людей, які володіють мультипредметними знаннями й навичками. Справжній етап розвитку вищої професійної освіти пов'язаний з переходом до практичної реалізації нової освітньої парадигми, яка спрямована на створення цілісної системи безперервного навчання, на формування наукового стилю мислення, на озброєння майбутніх фахівців мобільним інформаційним багажем. У державних освітніх стандартах нового покоління велика увага приділяється інтеграції дисциплін, у зв'язку з чим виникає питання про теоретичні й практичні основи моделювання відповідного педагогічного процесу.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми міждисциплінарності відображені в дослідженнях багатьох вчених. Одні з них пов'язують ці аспекти з поняттями "комплексність", "інтеграція", "взаємодія", інші з "міжпредметними зв'язками", "синтезом", "цілісністю". Розглядаючи проблеми інтеграції наук, В.І. Еернадський писав: "...ріст наукового знання в XX в. швидко стирає грані між окремими науками. Ми усе більше спеціалізуємося не по науках, а із проблем. Це дозволяє, з одного боку, надзвичайно поглиблюватись в досліджуване явище, а з іншого - розширювати, охоплювати його із усіх точок зору" [5, с.54].

У аналітичній філософії науки на важливу роль міждисциплінарності вказував Тулмін "Адже наші критерії диференціації "наук" чи "галузей науки" не є ні достатньо чіткими, ні достатньо постійними, щоб ми могли завжди з певністю сказати, чи походять дві теорії або поняття із "однієї й тієї ж", чи з "різних" наук. Дійсно, належне уточнення меж між суміжними науками може стати однією із концептуальних проблем, яка вимагає свого вирішення, так як наші успіхи в інтеграції понять і пояснювальних процедур суміжних областей часто дозволяють нам зруйнувати бар'єри між галузями наук і навіть між науками, які раніше вважались окремими і незалежними одна від одної." . Однак тут проблема міждисциплінарності постає радше в контексті неможливості здійснення чіткої демаркації між дисциплінами. Повною мірою як перспективний дослідницький проект міждисциплінарність почала розглядатись лише на етапі постнекласичного пізнання[14, с. 183]

Також поряд з терміном «міждисциплінарність» для характеристики наукових напрямлень використовують терміни «полідисциплінарність» та «трансдисциплінарність». Ці три поняття близькі, хоч і мають деякі відмінності. Таке розрізнення детально проаналізоване Є.Князєвою та С.Курдюмовим.[8] Полідисциплінарність позначає спільне вивчення якогось складного об'єкта різними дисциплінами (наприклад, вивчення людини психологією, генетикою, соціологією тощо). Тут лише окреслюється можливість діалогу між науками, адже незважаючи на спільність об'єкта, кожна наука має свій окремий предмет дослідження.

Трансдисциплінарність передбачає вихід досліджень за дисциплінарні межі, коли відбувається перенесення дослідницьких схем з однієї галузі в іншу. Трансдисциплінарне дослідження є спільним дослідницьким проектом для кількох

відмінних галузей знання. Тут взаємодія між різними науками є тіснішою, оскільки відбувається не просто вивчення спільного об'єкта з різних точок зору, а принципово новий тип досліджень, неодмінною умовою якого є взаємодія між науками, яка передбачає узгодження методологічних засобів (приклади цього є у нейрофізіології, нейролінгвістиці тощо).

Міждисциплінарність передбачає використання певних понять, які є спільними для різних наук, а також кооперацію різних наукових галузей (прикладом міждисциплінарних досліджень є синергетика, когнітологія, інформаційна культура тощо).

Останнім часом усе частіше порушується питання про міждисциплінарність та інтеграцію знань. Однозначного підходу до вирішення проблеми немає. Одні автори пропонують знайти єдину узагальнювальну ідею й освітній зміст підкорити їй [6]. Інші пропонують більш раціональний підхід, сутність якого полягає у тому, щоб у кінці кожного курсу вивчення додати ще одну дисципліну, мета якої встановити міждисциплінарні зв'язки [2]. Тобто маємо так званий мета-рівень, що формує інтегроване уявлення про знання, які освоювались протягом навчального курсу. Пояснюють це як необхідність інтегрованої дисципліни для досягнення розуміння міждисциплінарності знань, для сприйняття й усвідомлення яких вони готувались упродовж курсу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отже, безпосереднім завданням сучасної освіти є Забезпечення підготовки фахівців, що володіють міждисциплінарними знаннями та вміннями. Таким чином, ефективність навчання нерозривно пов'язана із практичним здійсненням міждисциплінарного синтезу в педагогічній діяльності. Проблема полягає в тому, що майбутній фахівець повинен володіти вміннями професійно й мобільно (оперативно) реагувати на виникаючі зміни в практичній і науковій діяльності. Що можливо, при підготовці фахівця, який вміє використовувати методологію, основні поняття й положення кожної окремої дисципліни в міждисциплінарному, інтегративному зв'язку з іншими, як засіб розв'язку завдань у професійній діяльності.

Основна частина. У самому понятті міждисциплінарності можна виокремити кілька значень: як узгодження мов суміжних чи віддалених дисциплін, як перенесення евристичних моделей з однієї науки в іншу, як взаємодія кількох дисциплін при вирішенні певних проблем (екологічних, соціальних, штучного інтелекту тощо), як самоорганізовувана комунікація. Ці значення є взаємодоповнюючими, вони дають змогу скреслити різні аспекти і прояви міждисциплінарності.

Будь-які міждисциплінарні зв'язки полягають у виявленні нових відношень між поняттями ВИХІДНИХ дисциплін, у встановленні нової системи законів, що їх пов'язують, і синтезі прагматики розв'язання нових, складніших завдань. При цьому знання вихідних дисциплін можуть залишатися незмінними (найпростіший, лінійний, випадок міждисциплінарної взаємодії), включеними цілком (або вибіркового) у нову ієрархічну структуру чи зазнавати модифікацій, розвиватись завдяки процесам обміну парадигмальними настановами, поняттями і методами різних наук (нелінійна міждисциплінарна взаємодія), що є відображенням сутності міждисциплінарної проблеми. Нелінійна міждисциплінарна взаємодія сукупно з проблемною орієнтацією - загально визнана норма еволюції сучасної науки.[11]

В історії науки дисциплінарна організація мала ключове значення на етапі становлення різних наук як окремих, автономних сфер пізнання. Однак міждисциплінарні впливи виявлялись навіть на цьому етапі і здебільшого мали вигляд запозичень пізнавальних схем збільш розвинутих наук. З розвитком науки міждисциплінарна взаємодія набула значно більш різноманітного характеру. По-перше,

перенесення концептуальних схем з однієї науки в іншу набуло характеру взаємного запозичення, а не односпрямованого переносу з більш розвинутих наук до менш розвинутих, адже методи, що пов'язуються з соціальними науками, знайшли своє застосування у природничих. По-друге, дослідження складних об'єктів, які неможливо віднести до компетенції якоїсь однієї науки, передбачає тісну співпрацю кількох наукових дисциплін[12].

Міждисциплінарна взаємодія передбачає комунікацію, в якій кожна дисципліна є водночас автономною і відкритою, а не єдину пізнавальну модель. Необхідно, щоб кожна наукова дисципліна, що входить в полі- і трансдисциплінарний комплекс, була одночасно і відкритою, і замкнутою. Відкрита щодо нових когнітивних схем, які переносяться із суміжних і більш віддалених наукових дисциплін і мають для неї евристичну значущість; готова до кооперації з іншими науковими дисциплінами, до реалізації спільних дослідницьких проєктів. Замкнута, бо вона повинна прагнути зберегти свій специфічний предмет і ракурс дослідження, розвивати свої прогресивні і найбільш просунуті дослідницькі методи і стратегії.

Дисципліни між собою, за логікою системного підходу мають утворювати міжпредметні зв'язки, забезпечувати взаємозв'язок і системність підготовки майбутніх спеціалістів. На практиці застосовується предметний (дисциплінарний) підхід, у контексті якого кожна дисципліна виступає як замкнена система знань та вмінь, тобто є автономною одиницею зі своїм понятійним апаратом, утворюючи штучну закриту замкнену систему. Навряд чи зможе остання проєктуватися цільовою, технологічною, мотиваційною або іншою конструктою в подальшу фахову підготовку, використовуючи повний обсяг свого потенціалу.

Дисциплінарна організація науки породила дисциплінарні картини світу, однак постала проблема їх синтезу, створення загальнонаукової картини світу. Вже в XIX ст. виникали міждисциплінарні зв'язки, формувались загальнонаукові поняття; в XX ст. цей процес посилювався. До того ж аналіз самого пізнання показує, що не завжди можна чітко розмежувати дослідження в межах дисципліни і вихід за ці межі: у процесі пізнання в межах однієї науки дослідники часто здійснюють вихід за прийняті межі певної дисципліни, а при впорядкуванні вже визнаних результатів надають їм «дисциплінарного» вигляду.

Для класичної науки було характерне прагнення створити єдиний методологічний ідеал, який був би взірцем для всіх сфер наукового знання. Однак неможливість реалізувати цей ідеал, пов'язана як із неunikним різноманіттям типів наукового знання, так і з суперечливістю самого ідеалу, призвела до перегляду образу загальнонаукової методології.[9]

В сучасній науці цей образ пов'язується із сукупністю взаємодоповнюючих методів, що використовуються різними науками. Хоча існують риси, засадничі для будь-якого наукового дослідження (пошук закономірностей і побудова теорій, об'єктивність, відкритість теорій до критики і перегляду, розвиток пізнання) однак їхня реалізація часто пов'язується із застосуванням методів, які є специфічними для окремих наук.[9]

Визначаючи основні пріоритети в міждисциплінарній інтеграції дослідним зазначили, що інтеграція є вищою формою єдності цілей, принципів, змісту освіти, що утворює педагогічні одиниці на основі взаємозв'язку навчальних дисциплін. Інтеграційний процес означає новоутворення цілісності, котра володіє системними якостями загальнонаукової, міжнаукової та внутрішньонаукової взаємодії, відлові дними механізмами взаємозв'язку, а також змінами в елементах, функціях об'єкта вивчення. Інтеграція докорінно змінює зміст і структуру сучасного наукового знання, інтелектуально-концептуальні можливості окремих наук. Це важливий засіб

досягнення єдності знань у змістовому, логіко-гносеологічному, науково-організаційному, загальному - і частково методологічному, педагогічному аспектах[10].

Міждисциплінарна інтеграція, на думку Л.Васяк,[4] може набувати двох значень:

- Створення в тих, хто навчається, цілісного уявлення про довкілля (тут інтеграція розглядається як мета навчання)

- Знаходження спільної платформи зближення предметних знань (тут інтеграція - засіб навчання). На практиці зазвичай відбувається спонтанна і нецілеспрямована інтеграція знань, і студентам часто не вистачає самостійності мислення, вміння переносити набуті знання в подібній чи іншій ситуації.

Міждисциплінарна інтеграція - це об'єднання знань, переконань і практичної дії на всіх етапах підготовки фахівця, синтез усіх форм занять стосовно кожної конкретної мети освіти у вищій школі. Інтегрована система навчання дозволяє скоротити строки професійного навчання (за рахунок виключення дубльованих матеріалів, акцентувати увагу на головному, суттєвому) і досягти 25-30 % економії обсягу освітніх послуг і матеріальних витрат [15].

Дослідники виділяють педагогічна, загальнодидактичні і психологічні умови, котрі сприяють формуванню наукових понять на міждисциплінарній основі:

- 1) погоджене в часі вивчення окремих навчальних дисциплін, коли кожна з них спирається на попередню понятійну базу і готує студентів до успішного засвоєння понять наступної дисципліни;

- 2) необхідність забезпечення наступності й неперервності у розвитку понять; поняття, котрі є загальними для низки дисциплін, мають від дисципліни до дисципліни неперервно розвиватися, наповнюватись новим змістом, збагачуватись новими зв'язками;

- 3) єдність в інтерпретації загальнонаукових понять;

- 4) виключати дублювання одних і тих самих понять при вивченні різних дисциплін;

- 5) здійснення єдиного підходу до розкриття однакових класів понять. [12]

Принцип міждисциплінарної інтеграції має виступати основним механізмом оптимізації структури моделі знань у системі дисциплін, що перетворює всю систему підготовки в теоретичний, технологічний й методичний засіб побудови моделей професійної діяльності.

Однак, сьогодні вища школа не забезпечує достатньої широти та глибини фундаментальних знань. Проблема полягає в тому, що майбутній спеціаліст повинен володіти вміннями і професійною мобільністю - оперативно реагувати на виникаючі зміни в практичній і науковій діяльності. Це можливо досягти у випадку, якщо вищий навчальний заклад забезпечить випускника загальною міждисциплінарною (інтегральною) методологією професійної діяльності. Інакше кажучи, сформує його як спеціаліста, який вміє актуалізувати і використати «апарат» кожної окремої дисципліни (методологію, основні поняття і положення) в міждисциплінарному зв'язку з іншими, як засіб розв'язання задач (проблем) в пізнавальній та професійній діяльності.

Висновки. Таким чином, потенціал міждисциплінарності має важливе значення для виявлення об'єднаних тенденцій у науковому пізнанні.

Зростання вагомості міждисциплінарних досліджень свідчить про відмову від чіткої демаркації різних сфер пізнання і тенденцію до їх кооперації. Одним із стратегічних напрямків реформування освіти є забезпечення фундаментальної освіти, яка породжує цілісне бачення природи, людини і суспільства в контексті міждисциплінарного діалогу.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. - К.: Либідь, 1998. - 560с.
2. Буданов В.Г. Трансдисциплинарное образование, технологии и принципы синергетики. Синергетическая парадигма. М., Прогресс-Традиция, 2000.
3. Бурилова С.Ю. Междисциплинарная интеграция в учебном процессе технического вуза: Автореф. дис.... к.пед.н. - Новосибирск, 2001. - 22с.
4. Васяк Л. В. Формирование профессиональной компетентности будущих инженеров в условиях интеграции математики и спецдисциплин средствами профессионально ориентированных задач: Автореф... к.пед.н. - Омск, 2007. - 24с.
5. Вернадський В.І. Міркування натураліста. Наукова думка як пленарне явище. - М., 1977. - 271с.
6. Гусинський Є.Н. Побудова теорії навчання на основі міждисциплінарного підходу. - М.: Школа, 1994
7. Зверев Н.Д., Максимова В.Н., Междисциплинарные святы в современной школе
8. Князева Є.Н., Курдюмов С.П. Трансдисциплинарность синергетики: следствия для образования // Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности. - М., 2003.
9. Кругляк М. І, Трансформація образу загальнонаукової методології: від зразкової нормативності до плюралізму і міждисциплінарності. Філософський альманах. - К: Центр духовної культури, - 2005. - № 47.
10. Онкович Г. Міждисциплінарна інтеграція в гуманітарних дослідженнях// Вища освіта України, - 2009 - №1, - С. 73-82 - [Методологія трансформації вищої освіти].
11. Резник Н.И. Инвариантная основа внутрпредметных, междисциплинарных связей: методологические и методические аспекты. - Владивосток, 1998. - С. 32-38.
12. Палагін О., Кургаєв О. Міждисциплінарні наукові дослідження: оптимізація системно-інформаційної підтримки. // Вісник НАН України. - 2009. - №3
13. Педагогіка вищої школи: Навч. посів. / З.Н. Курлянд, Р.І.Хмелюк, А.В.Семенова та ін. - 3-тє вид., перероб. і доп. - К: Знання, 2007. - 495с
14. Тулмин С. Т. Человеческое понимание. - М. Прогресс, 1984. - 328с.
15. Чебышев Н., Каган В., Основа развития современной высшей школы //высшее образование в России. - 1998. - №2. - С. 17-22.

УДК 257: 26 (477. 43). 44)

КОШОЛАП О.Ф.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦЕРКОВНО-ПАРАФІАЛЬНИХ ШІЛ НА ПОДІЛЛІ

Анотація. У статті проаналізовано стан педагогічного забезпечення діяльності церковно-парафіальних шкіл на Поділлі у другій половині XIX початку XX століття. На основі нових архівних документів, які стали доступними у наш час, здійснено аналіз стану підготовки педагогічних кадрів та забезпечення умов для їх праці.

Ключові слова: церковно-парафіальна школа, педагогічне забезпечення, учительські кадри, почесні наглядачі, почесні піклувальники.

Аннотация. В статье осуществлен анализ педагогического обеспечения деятельности церковно-парафиальных школ на Подолье во второй половине XIX начала XX столетия. На основании новых архивных документов, получить которые стало возможным в наш час, осуществлен анализ подготовки педагогических кадров и обеспечения условий для их деятельности.

Ключевые слова: церковно-парафиальная школа,